

„רחלי והאישון“ לנעמי פרנקל

מאת : אסתר טרסי-גיא

הספר „רחלי והאישון“* לא היה מעורר בנו אכזבה כה גדולה אילמלא ידענו שנכתב ע"י אותה מחברת, שכתבה את שלושת הכרכים הטובים של הספר „שאל ויוהנה“. הספר מורכב מארבעה חלקים, והוא בנוי מבנה ארכיטקטוני מוצק. שני סיפורים עיקריים — אחד דמיוני ואחד מציאותי מגיעים למעין סינתזה בסיפור השלישי שנקרא במכוון „חתונה“ ובו „מתחתנים“, הגיבורים של שני הסיפורים הקודמים. שלושת הסיפורים אחוזים בסיפור-מסגרת, כלומר: הפרק הקודם להרצאת שלושת-הסיפורים יוצר סיטואציה, שבה מובטח לשני הצדדים, ילדה ממשית ודמות מאושרת שיוכלו לספר את סיפוריהן לפי התור. רגע קט מתעוררת אסוציאציה של סיפורי שחרזה „מדי לילה“, אבל כעבור זמן קצר אנו מבינים, שהסיפור השלישי, הסינתטי, בעצם יסגור את המעגל.

ניחא. אבל מיד עם הפרק המקדים, הרוקם את המסגרת, מעמידה המחברת את הקוראים המבוגרים, לא כל שכן את הצעירים, בפי אתגרים קשים. נושאי ההאנשות כבדים מדי, הגיבורים הראשיים הם שני אישוני עיניים של ילדה חמודה, שמתחברים יחד ומכריזים על כך, ש"כשאת עוצמת את עינייך וחושך לי שם, אין לי אז מה לעשות באישוניך, אז אני עובר לאוזנים שלך, ללחוש לך את כל החלומות היפים שאת חולמת, ואז את גם שומעת אותם וגם רואה אותם. כי ביום אני רואה בעינים שלך, ובלילה, כשעיניך עצומות, את רואה בעינים שלי". (עמ' 10—11).

הנושא הראשון להאנשה הוא, אם כן, אישוניה של הילדה. הנושא השני — המח- שבה. והשלישי — באנאלי יותר וקל — הגחלילית. גם למי שמורגל בהאנשות המק- סימות אצל אנדרסן ובאלה השגרתיות אצל הסופרים המחקים אותו, חייב במאמץ

* נעמי פרנקל, רחלי והאישון, הוצאת עם עובד, תשל"ה.

גדול, כדי להאניש אישוני עיניים, ועל אחת כמה וכמה מחשבה. איך מאנישים מחשבה ? !

"כשיושבת רחלי על הרצפה, כדי לחשוב מחשבה, נדמה לה תמיד שהיא יושבת במעגל בחברת מחשבות... כל המחשבות הן חברות שלה שבאו לשחק אתה..."

אולי קצת מקלה עלינו ההערה הבאה, ההורסת שוב את תהליך ההאנשה כשמסבירים לנו: "מובן, שרחלי לא רוקדת עם המחשבות, אלא רק חושבת אותן" (עמ' 11) ובכל זאת, כשנעשה המיון המדויק של המחשבות השונות, ואנו נכונים כבר לקבלן על מגש ההאנשה, אנו שוב שרויים במבוכה. למשל, כאשר המחשבה אומרת; **"בגלל שאני מחשבה אני חושבת"** — (עמ' 18). יש מקומות שההאנשה היא כה מסחררת עד שאף הקורא המבוגר חייב לחזור ולקרוא שנית את הקטע כדי להבינו, אכן, הוא חוזר וקורא, אך לא מתוך הנאה.

הבנו את משימת הפרק הראשון ובו ילדה כורתת ברית עם האיש הקטן שבאישור-נה ומתכננת, שבפרקים הבאים יספר כל אחד מהם את סיפור-האמת שלו באוזני חברו.

כאמור, הסיפור הראשון של האישון הוא דמיוני, ומופיע בו המוטיב המוכר של מלחמת אור וחושך בצורה אלגורית כשנלווים הרבה אביזרים אגדיים: מלך הסלע, גמד צבוע מרושע, צבא עכברים ו"בת-האור הזכה", ומצוייה בה המחיצה הקלאסית בין העולם השחור והלבן. כן זוכים הקוראים לסוף הטוב המיוחל, כשנצחון האור מובטח וכל היקום חוגג.

הסיפור השני המובא מפיה של הילדה הריאלית הוא סיפור פשוט ויפה על כלבה נאמנה. חבל שסיפור נחמד זה, יחידי שאינו מורכב, נתון במעין מסגרת כפולה, שכן אין מספרים אותו ישירות אלא תוך סטיה מסיפור על בית-חולים לבובות. הסיפור היפה והמרגש הוא על כלבה שהמליטה גור מת ואימצה לעצמה דובון — צעצוע. אין המספרת מסתפקת בסיפור הפשוט, ומביאה לפני החלק האחרון, כהקדמה לאפילוג, "מכתבה של המחברת לכל הילדים שקראו את כל הסיפורים". ההקדמה לסיפור השני היתה מיותרת, אך זו האחרונה צורמת.

בסיפור השלישי ה"חתונה" נדרש מאמץ אינטלקטואלי לא מבוטל שכן מתחתיות בה שתי אמיתות: האמת הריאליסטית עם האמת הפנטסטית — הילדה עם אישונה, כשהילדה היא החתן, והוא, האישון — הכלה, בניגוד להיגיון הדקדוקי והאסוציאטיבי. אולי יש להבין מכך, שהוא, סמל הדמיון, מתאים יותר להוות אלמנט נשי, ואילו היא — הילדה עם האמת הריאליסטית שלה, תואמת יותר את הגבר. מיד לאחר "החתונה הגדולה והיפה" באה שוב קפיצה מסחררת: "את רואה. רק התחתנו וכבר נולדה לנו מחשבה תינוקת..." (עמ' 60), האלגוריה מסתעפת. כבר שומעים אנו שעל מחשבות קטנות יש לשמור כדי שלא תברחנה, ואחרי-כך יש

(המשך מעמוד 40)

לגדל אותן (ואנו, לתומנו, היינו סבורים ששום מחשבה קטנה אינה ראויה לטיפול מיוחד. שהמחשבות גדולות בניגוד לטבע, נולדו גדולות).

בהעדר כל חן מסתיימת סוף סוף הפרשה היגעה. כדי שתהיה סיבה סבירה לכך שהכל ייגמר בשלושה סיפורים בלבד, קופצת כאן כמו "דיוס אכס מכינה" איזו "מחשבה זקנה" הגוזרת עליהם שתיקה. "צריך לשתוק ואין ברירה. ותמו כל הסיפורים". (עמוד אחרון, קטע אחרון).

כמה מלאכותי, כמה מסורבל, כמה מתוחכם ומחושב — וכמה לא משכנע. אין לי כל מידע איך התקבל הספר אצל הילדים, על איזה חלק מחלקיו השונים היה הד חיובי, איך הקשיבו לשידורי הרדיו — אבל גם אם יעידו בפני שהתקבל יפה אהיה נוטה לזקוף את הדבר על חשבוננו של טעמם הלא-בשל של הילדים, או על עזרתם של האמנים והציירים. הציורים יפים מאד.